

PATRIMONI El catedràtic d'Història de l'Art, César García, es compromet a estudiar este conjunt arquitectònic ornamental de Tortosa

Els grotescos dels Reials Col·legis, dels més representatius del Renaixement espanyol

A l'esquerra, imatge de les columnes de la part inferior del pati interior dels Reials Col·legis on es troben els grotescos que representen el món material i vegetal; al centre, imatge d'alguns grotescos al fris del centre del pati, i a la dreta, imatge de l'únic panell del conjunt amb connotació deliberadament negativa. / ANDREA CAPILLA

Tortosa Andrea Capilla

Als Reials Col·legis de Tortosa, al costat de les parelles de monarques que decoren el fris central del pati interior, hi conviuen uns detalls arquitectònics singulars amb diversitat de formes inspirades en la natura i la mitologia: els grotescos. Són uns elements ornamentals molt característics de l'època del Renaixement (mitjans del segle XV i mitjans del segle XVI) que tenen una forta presència al conjunt renaixentista de la ciutat: n'hi ha al costat de cada parella de reis, així com a la portalada d'accés a l'edifici, i també a la part inferior del pati, a les columnes. Segons el catedràtic d'Història de l'Art de la Universitat de Lleó, César García -que, el passat dimecres 21 de juliol va oferir una conferència per a donar a conèixer les característiques d'estos elements arquitectònics-, el pati dels Reials Col·legis “conté un programa iconogràfic claríssim, riquíssim i ple d'una lògica extraordinària. És dels conjunts més clars que he conegut en tot el Renaixement espanyol”.

I és que estos elements decoratius es caracteritzen per diversos aspectes estètics: l'absència d'espai i fons; estan formats per hibridacions d'objectes, figures humanes, animals i mitològiques, així com d'elements vegetals; i són simètrics. Tot i que se'n desconeix què pretenia expressar el seu autor, el director de l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre, Albert Curto, explica que

“ens hem adonat que cadascun d'estos panells, més enllà de tenir un llenguatge simbòlic, tenen un missatge: una lectura que va des de la part de baix a la part de dalt, i que tot plegat té un món intern, per a dir-ho d'una forma gràfica”.

“És una de les millors expressions de tot l'humanisme renaixentista que es puga trobar tallat en pedra.”

César García, catedràtic d'Història de l'Art

Així, doncs, els grotescos s'han d'interpretar en sentit ascensional, i acostumen a representar els quatre nivells d'existència i de vida del neoplatonisme. En primer lloc, a la part inferior es troba el nivell material i vegetal, associat, diu García, al món del mal, a l'instint, a la luxúria. El segon nivell correspon al món del combat moral, que supera l'instint per a escollir el millor. Tot seguit, al tercer nivell, hi ha el triomf progressiu de l'amor que eleven al món espiritual que culmina, en el quart i últim nivell, la part superior, que és el paradís i la plenitud.

Ara, el catedràtic d'Història de l'Art s'ha compromès a estudiar a fons els grotescos dels Reials Col·legis de Tortosa, però el passat dimecres ja va destacar-ne alguns dels seus aspectes més importants. I és que els grotescos d'este edifici, afirma, tenen “una claredat conceptual i simbòlica extraordinària”. Així, a la part inferior, l'edifici està ple de símbols mate-

rials i vegetals [tal com es pot veure en una de les imatges], però allà on es creuen els arcs, a sobre de les columnes, estos elements arquitectònics ornamentals són “satírics i còmics”. A més, per a García, “és molt probable que, cadascun dels grotes-

cos expresse a la perfecció tots i cadascun dels significats al·lusius o bé a la parella que ve abans o després, això ho haurem de veure, o bé a allò que les unix en esta cadena simbòlica”. El professor d'història de l'art també veu una relació equivalent “quasi exacta” als gèneres teatrals: la part inferior representa la comèdia i la sàtira; la part superior, els drames històrics; i la més elevada, l'acte sacramental o el drama sacre. Així, diu, “el pati d'este col·legi és anacrònic i excepcional”.

D'altra banda, d'entre els diferents grotescos que hi ha als Reials Col·legis de Tortosa, un ha captat especialment l'atenció del catedràtic [també a la imatge]. “L'únic panell negatiu de tots els que hi ha al pati és el que separa Felip II del monarca que pot ser Felip III, o no sé qui serà, però és l'únic deliberadament negatiu perquè culmina amb ales de ratpenat. La resta són bastant posi-

tius i marquen precisament el triomf”, determina.

El sentit del conjunt, segons García, es troba a la part superior que simbolitza este triomf de la fe: és la part més harmònica, la menys densa, la menys poblada per les imatges del món subllunar, la universalitat dels quatre vents. “Tot això té a veure amb la funció del col·legi: la conversió dels moriscos, que han d'abandonar tot el món enganyós de la falsa fe, i que, gràcies als beneficis de la monarquia, troba a este col·legi, la manera d'ascendir i eliminar totes les falsedats i impureses del seu credo, per a poder abraçar les veritats posteriors del cristianisme, és a dir, del món superior”.

A més, segons García, malgrat que esta joia renaixentista podria qualificar-se “injustament de retardatària”, perquè en el moment que es construí els Reials Col·legis, “este estil ja no s'està fent ni a Espanya ni a Europa”, no ho és. Tot i que no se sap qui ho va fer, i García indica que s'haurà d'intentar esbrinar, sí que s'ha aventurat a dir que l'autor ha de ser algú que coneixia les claus i els conceptes que estaven vigents entre 30 i 40 anys abans, per la qual cosa va decidir a la dècada del 1560 este pati, per a construir els elements arquitectònics amb una lògica humanística neoplatònica i antropocristiana, perfectament percebuda i ajustada. També havia de ser algú que conegués el llenguatge

dels grotescos, amb formació humanística, d'entre 40 i 60 anys, que coneixia tots estos programes i va decidir fer-los aquí, a Tortosa, com una perfecta síntesi formal del que va ser el Renaixement. “Una síntesi del cristià, del pagà, neoplatònic, amb una estructura perfectament gramatical, pletòrica, i que és una de les millors expressions de tot l'humanisme renaixentista que es puga trobar tallat en pedra”, va concloure.

Esta conferència va complementar la inauguració d'una exposició a l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre sobre els grotescos, que es podrà visitar durant tot el mes d'agost. Estos actes, l'exposició i la conferència, s'emmarquen en la Festa del Renaixement i la Capitalitat Cultural Catalana de Tortosa, i recupera, doncs, els Col·loquis de la Capital. El regidor de Cultura de Tortosa, Enric Roig, va assenyalar que “ens hem jurat per a recuperar esta part històrica i documental de la Festa del Renaixement, que, amb la complicitat de l'Arxiu, impulsarem l'any vinent”, i afegia que “els grotescos s'inclouen dins de la programació de la Capitalitat Cultural, però són una llavor plantada de fa temps i que continuarem treballant”. I és que, “l'estudi que farà el professor César García ens donarà altres idees” que permetran ampliar, en un futur, l'exposició dels grotescos, no només dels panells del fris central, com és el cas, sinó els de la portalada i els de les columnes. ■